

STOCKHOLMS
UNIVERSITET
Institutionen för socialt arbete
– Socialhögskolan

Kvinnofrid för alla?

- en kartläggning av socialtjänsternas arbete i region Nordväst, med kvinnor i missbruk som är utsatta för våld

Fältstudier, 15 hp.
S4b, Vt-08
Examinator: Pia Tham

Författare: Elisabeth Arvidsson
Sara Ullman

Abstract

Forskning har visat att kvinnor med missbruksproblematik i hög utsträckning är utsatta för våld. Det har också framkommit att samhällets stöd till denna grupp är begränsat. Syftet med föreliggande studie är att undersöka socialtjänsternas arbete med missbrukande kvinnor utsatta för våld i region Nordväst i Stockholms län. Fokus för undersökningen är missbruksenheternas kännedom om utsatthet för våld bland deras kvinnliga klienter, samt vilka insatser de kan erbjuda denna grupp. Vidare avsågs undersöka vilka eventuella brister och problem enheterna ser i insatserna till kvinnor i missbruk, utsatta för våld. Undersökningen genomfördes genom att en representant från missbruksenheten i varje kommun fick svara på en enkät utifrån situationen på arbetsplatsen. Resultaten visar att enheterna har kännedom om att mellan 30-50 procent av de kvinnliga klienter de har varit i kontakt med under 2007 är eller har varit utsatta för våld. Vidare framkommer att enheterna ser brister i verksamheten då de främsta insatser som erbjuds våldsutsatta kvinnor, i liten utsträckning kan erbjudas kvinnor i missbruk. En av undersökningens slutsatser är att våldsutsatta kvinnor som missbrukar inte har tillgång till samma stöd och resurser som andra våldsutsatta kvinnor.

Sökord: kvinnor, missbruk, våldsutsatthet, socialtjänsten, offer, behov

1. Inledning	4
1.2 Syfte	5
1.3 Frågeställningar	5
1.4 Begreppsdefinitioner och avgränsning.....	5
1.5 Uppsatsens disposition	6
2. Bakgrund och tidigare forskning	7
2.1 Kvinnomisshandel som samhällsproblem.....	7
2.2 Kvinnor och missbruk	9
2.3 Kvinnor, missbruk och våld.....	10
2.3.1 Dubbel utsatthet	11
2.3.2 Kvinnornas relation till socialtjänsten	12
3.1 Population och bortfall	14
3.2 Datainsamling.....	14
3.2.1 Enkäten	15
3.3 Bearbetning av data och litteratursökning	15
3.4 Etiska aspekter	16
3.5 Metoddiskussion.....	16
4. Teori	18
4.1 Det idealiska offret	18
4.2 Fraser	19
5. Resultat	22
5.1 Socialtjänstens kännedom om utsatthet för våld bland kvinnorna.....	22
5.2 Hur socialtjänsten får kännedom om misshandel.....	23
5.3 Socialtjänstens insatser	24
5.4 Lagändringen i SoL.....	25
6. Analys	26
6.1 Socialtjänstens kännedom om utsatthet för våld bland kvinnorna.....	26
6.2 Hur socialtjänsten får kännedom om misshandel.....	27
6.3 Socialtjänstens insatser	29
6.4 Lagändringen i SoL.....	30
7. Avslutande diskussion	32
9. Bilaga	36

1. Inledning

Kvinnors utsatthet för våld är ett utbrett problem i samhället och har i allt högre utsträckning uppmärksammats som ett samhällsproblem de senaste decennierna. För att öka skyddet för kvinnor som är eller har blivit utsatta för våld och andra övergrepp har 5 kap, 11§ i Socialtjänstlagen ändrats i syfte att öka och förtydliga socialnämndens ansvar gentemot dessa kvinnor. Tidigare framkom av SoL att socialnämnden *bör* särskilt beakta att kvinnor som blivit eller är utsatta för våld av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. Sen 2007 har *bör* byts ut mot *skall* vilket innebär en skärpning av socialnämndens ansvar gentemot våldsutsatta kvinnor. I proposition 2007/08:39 uppmärksammas att vissa grupper av kvinnor är mer utsatta för våld och övergrepp, samt är i större behov av stöd och hjälp än andra. En grupp som särskilt uppmärksammas är kvinnor med missbruksproblematik. Även tidigare forskning visar på att utsatthet för våld är ett utbrett problem bland missbrukande kvinnor. I rapporten *Mäns våld mot missbrukande kvinnor – ett kvinnofridsbrott bland andra*, vilken bygger på enkätstudie där kvinnor med missbruksproblem deltog, framkom att 92 procent av deltagarna någon gång varit utsatta för våld eller övergrepp i vuxen ålder (Holmberg et al, 2005:35f). Denna bild är samstämmig med annan forskning på området. I slutrapporten till regeringen från Nationellt råd för kvinnofrid (2003) beskrivs missbrukande kvinnors situation i form av utsatthet i förhållande till misshandlande män, men även i förhållandet till samhället och vårdapparaten. Det påpekas att både socialtjänsten och kommunpolitiker framhåller att misshandel av kvinnor är särskilt utbrett i missbruksmiljöer, men att varken forskning eller politiska åtgärder tycks rikta sig till denna grupp.(Holmberg et al, 2005).

Denna problematik har uppmärksammats på FoU – Nordväst,¹ i Stockholms län, vilket har mynnat ut i ett projekt som syftar till att utveckla kommunernas arbetsmetoder med kvinnor med missbruks- och våldsproblematik. Inför detta projekt är det väsentligt att få en bild av kommunernas vetskap om problemets omfattning samt arbetssätt kring frågan.

¹ Forsknings- och utvecklingsenhet för socialtjänsten inom region Nordväst. Regionen innefattar kommunerna Ekerö, Järfälla, Sigtuna, Sollentuna, Solna, Sundbyberg, Upplands Bro och Upplands Väsby.

1.2 Syfte

FoU – Nordväst har initierat ett projekt som syftar till att undersöka hur socialtjänsten bäst kan bistå kvinnor som lever med missbruks- och våldsproblematik. Vår studie syftar till att, inom ramen för detta projekt, undersöka socialtjänstens uppfattning om problemområdet inom region Nordväst. Vidare ämnar vi undersöka vilka eventuella brister i verksamheten som är kopplade till detta område.

1.3 Frågeställningar

För att uppnå syftet söker vi svar på följande frågor:

- Vilken kännedom har socialtjänsterna inom regionen om förekomsten av våld mot kvinnor med missbruksproblem?
- Vilka insatser erbjuder socialtjänsten denna grupp kvinnor?
- Finns det några brister/problem som socialtjänsten ser i insatserna för denna grupp?

1.4 Begreppsdefinitioner och avgränsning

Syftet med föreliggande studie är att undersöka och kartlägga socialtjänstens missbruksenhets kunskap om missbrukande kvinnor som är utsatta för våld i region Nordväst. I studien undersöks inte socialtjänsten i allmänhet utan endast socialtjänstens vuxen/missbruksenheter i de åtta kommuner som ingår i regionen.

I uppsatsen syftar missbruk på ett problematiskt bruk av alkohol, narkotika och/eller läkemedel. Denna avgränsning görs då socialtjänstens missbruksenheter framförallt arbetar med denna problematik, samt att den litteratur vi använder fokuserar på denna typ av missbruk

I dagligt tal refererar oftast våld till fysisk misshandel. Den verkliga bilden är dock mycket mer komplex och våld kan ta sig många olika uttryck; sexuellt våld, psykisk misshandel, hot, trakasserier etc. I denna uppsats refererar våld främst till fysisk misshandel och/eller sexuellt våld. Denna avgränsning gjordes framförallt för att vi ansåg det lättare att utföra undersökningen utifrån denna definition. Vi är medvetna om att psykisk misshandel kan vara en lika stor kränkning som fysisk misshandel. Men då denna typ av misshandel är mer

svårupptäckt och svårdefinierad, tror vi att möjligheten för socialtjänst, och andra instanser i samhället att få kännedom om psykisk misshandel är begränsad.

1.5 Uppsatsens disposition

I kapitel 2 behandlas bakgrund till problemområdet samt tidigare forskning. Inledningsvis behandlas kvinnomisshandel ur ett brett perspektiv med fokus på kvinnomisshandel som samhällsproblem. Därefter följer en diskussion om kvinnor och missbruk med fokus på missbrukande kvinnors situation utifrån tidigare forskning. Stycke 2.3 belyser våldsutsatthet bland kvinnor med missbruksproblem, där vi även tar upp missbrukande kvinnors relation till socialtjänsten. I kapitel 3 och 4 behandlas studiens undersökningsmetod och teoretiska utgångspunkter. I kapitel 5 redogörs för resultaten av enkätundersökningen och i kapitel 6 diskuteras dessa resultat utifrån tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter. Därefter följer en avslutande diskussion kring rapportens resultat.

2. Bakgrund och tidigare forskning

I detta kapitel beskrivs uppsatsens område utifrån tidigare forskning. Om tidigare forskning kan sägas att det finns relativt många studier som behandlar kvinnomisshandel generellt. Likaså finns en hel del forskning kring kvinnor och missbruk. Det har dock varit svårare att hitta studier som för samman dessa områden, dvs. kvinnor med missbruksproblem, utsatta för våld. Detta beror troligtvis på att området är relativt outforskat. En del studier som behandlar kvinnor som missbrukar tar dock även upp deras utsatthet för brott. I en rapport från Mobilisering mot Narkotika, *Mäns våld mot missbrukande kvinnor – ett kvinnofridsbrott bland andra* undersöks missbrukande kvinnors utsatthet för våld. Detta tycks vara den enda mer omfattande undersökning som berör området, som gjorts i Sverige. Således bygger vår tidigare forskning till stor del på denna. Vi har även använt oss av en C-uppsats och en D-uppsats som undersöker området mer specifikt, samt undersökningar som inte fokuserar på våldutsatthet bland missbrukande kvinnor specifikt, men där det i någon mån behandlas.

2.1 Kvinnomisshandel som samhällsproblem

Fram till 1970-talet sågs mäns våld mot kvinnor som en privat angelägenhet, ej jämförbar med andra våldsbrott. Således behandlades våld i nära relation sällan som en brottslig handling utan som ett individuellt problem mellan två parter. Exempelvis så straffbelades våldtäkt inom äktenskapet först år 1965. ”Familjeproblem” och ”lägenhetsbråk” har ofta fått (och får till viss del fortfarande) benämna kvinnomisshandel i nära relation, vilket just antyder att problemet är avgränsat till hemmets fyra väggar. I och med 1970-talets kvinnorörelse började detta fenomen på allvar ses som ett samhällsproblem som krävde uppmärksamhet och insatser från samhällets sida. En viktig förändring låg i att kvinnomisshandel alltmer jämställdes med annan misshandel och skulle behandlas därefter. Detta ledde fram till en lagändring 1982 som innebar att kvinnomisshandel överfördes från enskilt till allmänt åtal. Åtskilliga utredningar under 1990-talet har fastställt att denna lagförändring inte var tillräcklig och kvinnomisshandel har getts en särställning i lagstiftningen med brottsrubriceringar som ”grov kvinnofridskränkning” samt nya kontrollformer och straffbestämmelser. (Andersson & Lundberg, 2001)

Sammanfattningsvis kan sägas att kvinnomisshandel det senaste årtiondet fått massmedial och politisk uppmärksamhet. År 2000 tillsattes en kommitté av regeringen, Nationellt råd

för kvinnofrid, vars syfte var att fungera som rådgivande instans för regeringen i frågor som rör våld mot kvinnor.

Huruvida omfattningen av kvinnomisshandel faktiskt minskat till följd av dessa insatser är svårt att uttala sig om. Under 1990-talet ökade anmälningarna av kvinnomisshandel med 40 procent. En vanlig tolkning av detta är att benägenheten att anmäla dessa brott har ökat, inte antalet brott. (Ahrne et al, 2003) Då området fortfarande berörs av ett stort mörkertal är det omöjligt att säga något om den faktiska situationen. Men tydligt är att kvinnomisshandel fått ökat utrymme i samhällsdebatten och plats på den politiska dagordningen.

Resultat från forskning² tyder på att vissa grupper av kvinnor är speciellt utsatta för våld. En grupp som uppmärksammats är kvinnor med missbruksproblem. 1990-talets diskurs kring kvinnomisshandel fokuserades framförallt kring det universella i problemet vilket kan sägas ha varit en förutsättning för att få upp problemet på den politiska dagordningen. Våldet har framförallt beskrivits som en följd av den samhälleliga könsstruktur, vilket följaktligen kan drabba vilken kvinna som helst. (Holmberg et al. 2005). Detta har uppmärksammats av Donileen R Loseke som utifrån en analys av tidskriftsartiklar och andra texter menar att den våldsutsatta kvinnan ofta porträtteras som en vanlig vit medelklasskvinna, vilken får utgöra bilden av "vilken kvinna som helst" (Loseke 1992 enligt Andersson & Lundberg, 2001). Detta fokus på det universella i mäns våld mot kvinnor har inneburit att samband mellan utsatthet för våld och andra sociala problem inte uppmärksammats. Holmberg et al (2005) menar att det kan anses kontroversiellt att fokusera på vissa grupperns särskilda utsatthet för våld och skriver följande:

"Ett fokus på det våld missbrukande kvinnor utsätts för riskerar att tolkas som att våld inte ses som sammanhängande med en vidare könskultur i samhället, utan som något som bara drabbar vissa särskilt utsatta grupper," (s.26)

Författarna tar även upp att sambandet mellan våld och missbruk ofta används som en ursäkt för, och förklaringsmodell till mäns våld mot kvinnor. Detta kan vara en orsak till att sambandet ofta negligeras. Man riskerar att förbise det strukturella perspektivet och istället ta ner problemet till en individnivå där missbruket ses som enda orsak till våldet.

² T.ex. Holmberg et al. , Nilsson (2005), Lander (2003), Björk (2004).

2.2 Kvinnor och missbruk

Situationen för kvinnor med missbruksproblematik skiljer sig till viss del från män med samma problem. Laanemets (2002) skriver: *”den kvinnliga missbrukaren är således inte ”bara” definierad och kategoriserad som missbrukare utan en missbrukare där könet anses ha betydelse och inverkan”* (s.12). Detta innebär att kvinnliga missbrukare bemöts av omgivningen på ett annorlunda sätt än missbrukande män. Detta bemötande kopplar Lander (2003) till bilden av kvinnan som bärare av moral och den förväntade ”naturliga” modersinstinkten. Kvinnor som missbrukar utgör därmed ett normbrott till hur en kvinna förväntas vara och det kan sägas att kvinnor med missbruksproblem stigmatiseras i högre grad än män som missbrukar. Trulsson (2003) beskriver detta på följande sätt: *”Samhällets mer uttalade fördömande av kvinnors missbruk leder till stigmatisering och fler psykiska problem bland alkohol- och narkotikamissbrukande kvinnor än män ”*(s.37). Detta tar sig uttryck på olika sätt. Holmberg et al (2005) tar upp några exempel på hur missbrukande kvinnors situation kan se ut:

- Missbrukande kvinnor lider i större utsträckning än män av depressioner och gör fler självmordsförsök än män med missbruk.
- De har en större överdödlighet i förhållande till normalpopulationen jämfört med missbrukande män.
- Kvinnor med missbruksproblem riskerar i större utsträckning än missbrukande män att förlora sin icke-missbrukande partner.
- Benägenheten att söka behandling för missbruk är mindre hos kvinnor än hos män.

Laanemets (2002) kopplar kvinnliga missbrukares utsatthet till den manliga dominans som ofta råder i missbrukskretsar. Andelen män som missbrukar alkohol eller narkotika är betydligt större än kvinnor, mellan var tredje och var fjärde missbrukare är kvinna (Holmberg et al, 2005). Följaktligen är män i klar majoritet i missbrukskretsar och en speciell form av ”manlig kultur” råder. Detta försvårar för kvinnor att hävda sig i denna miljö. Laanemets (2002) beskriver att kvinnor i missbruksmiljöer ofta ses som ”bihang” till männen och blir inte sällan förtryckta och utsatta för olika typer av våld.

2.3 Kvinnor, missbruk och våld

Det finns ingen forskning som säkert fastställer att mäns våld mot kvinnor är vanligare i relationer där en eller båda parter missbrukar. En trolig förklaring till att fenomenet är problematiskt att undersöka är ett stort mörkertal råder på området. BRÅ (Brottsförebyggande rådet) uppskattar att 20-25 procent av det faktiska antalet våldsbrott totalt anmäls. Det finns skäl att tro att mörkertalet är större för våldsbrott mot kvinnor i nära relationer. BRÅ påpekar att våldsbrott där offer och gärningsman är bekanta anmäls i mindre utsträckning än brott mellan obekanta. (BRÅs hemsida)³ Utsattheten för våld bland kvinnor med missbruksproblem har inte kartlagts i någon större studie. Ett fåtal studier har dock gjorts i Sverige vilka har indikerat att problemet är omfattande. Nedan följer en redovisning av resultaten från några av dessa studier.

I en enkätundersökning om missbrukande kvinnors utsatthet för våld genomförd av Holmberg et al (2005) framgick att 92 procent av de tillfrågade kvinnorna någon gång under deras vuxna liv blivit utsatta för våld. I studien ingick 103 kvinnor vilkas gemensamma nämnare var att de hade någon form av missbruk av alkohol, narkotika och/eller läkemedel. Över femtio procent av dessa kvinnor uppgav att de har utsatts för våld fler än tio gånger i vuxen ålder. Den vanligaste formen av våld som de svarande uppgav att de varit utsatta för var psykiska övergrepp (knappt nittio procent). En klar majoritet av dessa meddelade även att de har utsatts för fysiskt våld. 79 procent uppgav att den som utsatt dem för våld är en manlig tidigare partner, och fler än hälften har utsatts för våld av fler än en förövare. (Holmberg et al 2005)

I Landers (2003) undersökning, där hon intervjuar åtta narkotikamissbrukande kvinnor, framom att alla de intervjuade någon gång i livet varit utsatta för våld. Speciellt vanligt var det att kvinnorna varit utsatta för våld av en man de haft nära relationer till. Kvinnorna beskriver våldet som en del av vardagen, och som någonting de räknar med. I Laanemets (2002) studie om kvinnor i missbruksbehandling, svarade mer än hälften av de 29 deltagande kvinnorna att de har utsatts för misshandel. En tredjedel hade dessutom någon gång i livet varit utsatta för sexuella övergrepp. Flera av kvinnorna i studien uppgav att samtliga relationer de haft till män haft inslag av våld och misshandel.

³ http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&id=12&module_instance=4

2.3.1 Dubbel utsatthet

Som tidigare påpekats är kvinnor som missbrukar och utsätts för våld utsatta i förhållande till den som misshandlar dem, men även i förhållande till samhället och vårdapparaten i egenskap av missbrukande. Det brukar kallas för den dubbla utsattheten. Med detta syftas på att våldsutsatta kvinnor som missbrukar sällan erhåller samma hjälp och bemötande från samhällets sida som våldsutsatta kvinnor som inte missbrukar. Holmberg och Bender (2001) påpekar att man inom polis, socialtjänst och sjukvård tenderar att fokusera på missbruket som det primära problemet. Misshandeln ses som en konsekvens av missbruket och de erbjudna insatserna inriktar sig följaktligen på missbruket. Jarnling (2004) skriver att många misshandlade kvinnor med missbruksproblem beskriver hur de blivit utkörda från akutmottagningar på grund av att de varit påverkade av alkohol och/eller narkotika, att polisen vägrat ta in en anmälan på grund av påverkan samt hur socialtjänsten endast fokuserat på missbruket.

Sammanlagt ger detta en bild av att samhället i viss mån negligerar att missbrukande kvinnor som utsätts för våld, är i samma behov av hjälp och stöd som kvinnor som inte missbrukar. Samhällets stigmatering av missbrukande kvinnor, som många kvinnor upplever, kan i sig också tänkas leda till att kvinnor som missbrukar inte själva söker hjälp för våldsutsatthet. I ett flertal studier⁴ har kvinnor som missbrukar intervjuats om deras utsatthet för våld. I samtliga studier hade en majoritet av dem som uppgav erfarenhet av våld inte anmält det inträffade till polisen. Kvinnorna uppgav olika anledningar till detta. Egen delaktighet i våldet är en orsak som nämnts. Lander (2003) skriver, utifrån de intervjuer hon genomfört med narkotikabrukande kvinnor, att ”*Många gånger såg de sig själva som del i orsaken till att misshandeln satte igång, de sa sig vara provocerande och att de tänjde på gränserna.*” (s.194). Detta motiv till att inte anmäla framkommer även i Björks (2004) undersökning *Narkotikamissbrukande kvinnors utsatthet för brott*. Holmberg et al. (2005) påpekar dock att benägenhet att inte anmäla eller söka hjälp återfinns hos många kvinnor som blivit misshandlade av närstående (inte endast missbrukare). Känsla av skuld, skam och rädsla samt upplevelsen av ett starkt beroende till sin partner är anledningar som ofta ges till att våldsutsatta kvinnor inte anmäler sin partner. (SOU 2004:117). Av studier har dock framgått att kvinnor som missbrukar söker hjälp på

⁴ Lander (2003), Holmberg et al (2005) och Laanemets (2002)

grund av utsatthet för våld i låg utsträckning. Holmberg et al (2005) identifierar ett flertal orsaker till detta:

- Kvinnorna upplever att det inte finns någon hjälp att få eller vet inte var de ska vända sig.
- Kvinnorna upplever inget behov av hjälp.
- Rädsla för att missbruk eller kriminell verksamhet ska uppdagas av myndigheterna.
- Rädsla för att levnadsomständigheterna ska uppdagas och att myndigheterna ska tvångsomhänderta barnen.
- Kvinnorna följer en tradition i missbrukskretsar vilken påkallar ett ”förbud” mot att anmäla andras kriminella verksamhet.

Bender och Holmberg (2001) skriver att olika grupper av kvinnor söker sig till olika aktörer i samhället som kan erbjuda stöd till våldsutsatta. De menar att kvinnor i missbrukarkretsar söker hjälp hos polis och sjukvård i låg utsträckning. De är mer benägna att vända sig till socialtjänstens vuxenavdelning/missbruksenhet, inackorderingshem eller kyrkornas RIA-verksamhet.

2.3.2 Kvinnornas relation till socialtjänsten

I de studier som har behandlats ovan ⁵ framkommer att de intervjuade kvinnorna har ett problematiskt förhållande till socialtjänsten. Många har haft kontakt med socialtjänsten redan som barn, framförallt på grund av dåvarande hemförhållanden, och de menar att de tidigt betraktade socialtjänsten med skepsis och misstro. Om detta skriver Lander (2002):

”Avståndstagandet från samhällets interventioner i deras liv startade lika tidigt som själva kontakterna. De ville inte vara föremål för myndighetsingripande och samtliga kvinnor talade i termer av att upprätthålla fasaden utåt och inte tala om hur det egentligen förhöll sig. Kvinnorna var rädda för den makt de upplevde att socialtjänsten hade, något som gjorde att de försökte hålla sig undan. Deras rädsla för myndighetsutövning förstärktes av att samtliga blivit föremål för olika tvångsingripanden i unga år. Några av kvinnorna beskrev i efterhand dessa ingripanden som nödvändiga och i vissa fall önskvärda och bra, även om de rymde under den tid de var placerade eller gjorde motstånd på ett eller annat sätt.”(s.247f)

⁵ Holmberg et al (2005), Laanemets (2002), Lander (2002)

Denna misstro mot socialtjänsten beskrivs även i Holmberg et al (2005). Av deras undersökning framkommer dock att kvinnorna har blandade erfarenheter och upplevelser av kontakten med socialtjänsten. Detta tycks framförallt bero på vem, inom socialtjänsten, man haft kontakt med. Socialförvaltningen är den myndighet som kvinnorna i undersökningen haft mest kontakt med. Det är också den myndighet som flest kvinnor nämner i frågan ” Är det någon som har frågat dig om du blivit misshandlad?” samt i samband med frågan om vilken instans som har erbjudit kvinnan hjälp. (Holmberg et al 2005) Av studien framgår dock att kvinnorna upplever att den hjälp som socialtjänsten erbjuder är förbundet med villkoret att de inte missbrukar. Flera kvinnor i studien framhåller att en orsak till att inte söka hjälp eller vänta länge med att söka hjälp, grundar sig i en rädsla för att socialtjänsten skall tvångsomhänderta deras barn. En kvinna i studien säger: ” jag har liksom trott att blandar man in socialen så tar dom barnen ifrån mig, och jag får ingen hjälp. Jag har varit livrädd....” (s. 118)

Vilken hjälp finns då att få för utsatta kvinnor i missbruk? De ideellt drivna kvinnojourerna har i de flesta kommuner dragit det tyngsta lasset vad gäller stöd för kvinnor som är utsatta för våld. Idag finns det drygt 160 kvinnojourer i Sverige, vilka främst drivs på ideell basis men som även i viss mån får statliga eller kommunala medel. I en undersökning av Bender och Holmberg (2001) framkommer att även i de kommuner som saknar kvinnojourer, vänder sig socialtjänsten i stor utsträckning till grannkommunens kvinnojourer. Att tillhandahålla kontakt med kvinnojourer tycks alltså vara en väsentlig del av socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor. Kvinnojourer har dock en mycket begränsad möjlighet att ta emot kvinnor i missbruk. I Jarnlings (2004) undersökning tillfrågades 160 kvinnojourer om huruvida de tar emot kvinnor i missbruk. Av drygt 50 svaranden hade sju svarat ”ja” på frågan. Anledningar som ges till att kvinnojourerna inte har denna möjlighet är bland annat brist på resurs och kompetens, säkerhetsskäl samt att det kan vara problematiskt gentemot övriga boenden (Holmberg et al, 2005). I undersökningen utförd av Holmberg et al (2005) framgår också att majoriteten av de intervjuade kvinnorna aldrig sökt kontakt med någon kvinnojour.

3. Metod

3.1 Population och bortfall

Då syftet med studien är att undersöka socialtjänsternas arbete med missbrukande kvinnor utsatta för våld i region Nordväst, ingick alla kommuner i regionen i undersökningen. Fokus för studien är kvinnor med missbruksproblem varför vi valde att kontakta den del av socialtjänsten i varje kommun som arbetar med missbrukfrågor. Vi är medvetna om att olika delar av socialtjänsten kommer i kontakt med klienter med missbruksproblem. För att få en mer heltäckande bild av socialtjänstens arbete med missbrukande kvinnor utsatta för våld hade det därför varit väsentligt att inkludera fler delar av socialtjänsten. Men inom ramen för denna studie ansåg vi det mest rimligt att undersöka den del som specifikt fokuserar på missbruk. Dessutom har tidigare forskning (Bender & Holmberg 2001) visat på att kvinnor i missbrukskretsar som är utsatta för våld är mer benägna att vända sig till socialtjänstens vuxenavdelning/missbruksenhet än till polis, sjukvård eller andra delar av socialtjänsten. Inledningsvis kontaktades enhetschefen från socialtjänstens missbruksenhet i varje kommun och tillfrågades om deras enhet kunde tänka sig delta i studien. Enhetschefen fick sedan utse en person inom verksamheten som skulle ansvara för att enkäten blev ifylld.

Undersökningen har haft ett visst externt bortfall. En kommun avböjde på grund av tidsbrist. En annan kommun, som visserligen var intresserade av att delta i kartläggningen, hade inte möjlighet att besvara enkäten inom den tidsram som angavs. Det interna bortfallet bestod av att två av de deltagande kommunerna inte besvarat fråga 2 med hänvisning till att de inte förde statistik över antal missbrukande kvinnor som är utsatta för våld. Av samma anledning har de ej svarat fullt ut på fråga 3.

3.2 Datainsamling

Insamling av data skedde via ett frågeformulär som skickades ut till kommunerna i regionen. Representanten fick sedan tillsammans med arbetsgruppen, eller om detta ej var möjligt, svara på frågorna själv utifrån situationen på arbetsplatsen. Svaren från enkäterna samlades sedan in via telefon. Syftet med detta var dels för att kunna ställa följdfrågor om något i svaren var oklart, dels för att öka chansen att få in svaren i tid. Hade vi bett deltagarna skicka tillbaka svaren per post anser vi att det funnits en risk att insamlingen av svaren inte kunnat ske inom tidsramen för studien.

En vanlig form av kvantitativ metod är insamling av information via enkäter. En fördel med enkätundersökningar är att informationsmängden kan reduceras till just det man är intresserad av, samt att de medför en möjlighet att ställa samma frågor till ett stort antal människor. (Halvorsen 1992). Visserligen är deltagarna i denna undersökning relativt få (8 st), men då syftet var att ställa samma frågor till alla deltagarna samt att tidsramen varit relativt begränsad, ansågs enkätundersökning vara den effektivaste metoden i denna studie. Vidare var några av frågorna av den karaktären att de kan ha krävts en viss efterforskning för att kunna svara, vilket hade varit svårt vid en intervjuundersökning. Det bedömdes dessutom som svårt att få en representant från varje kommun att ta sig tid för en personlig intervju.

3.2.1 Enkäten

Enkäten (se bilaga) består både av öppna frågor och frågor med fasta svarsalternativ och kan således sägas vara en kombination av en strukturerad och ostrukturerad undersökning. Fasta frågor ökar möjligheten att jämföra svaren mellan respondenter och frågorna får en klarare precisering när det finns fasta svarsalternativ. Öppna frågor däremot har den fördel att de inte påverkar respondentens svar samt ökar möjligheten att blottlägga bristande kunskap, missförstånd och oväntade inställningar. (Halvorsen 1992). I efterhand upptäckte vi att fråga 2 a i enkäten kan ha missförstått. Det finns flera svarsalternativ och tanken var att man kunde välja flera av dessa, vilket dock inte förtydligades. Det är således möjligt att de svarande som endast kryssade i ett alternativ uppfattade att endast ett alternativ var möjligt.

3.3 Bearbetning av data och litteratursökning

Resultaten från enkätundersökningen bearbetades utifrån de teoretiska utgångspunkterna och tidigare forskning på området. För att underlätta sammanställningen och analys, tematiserades enkätsvaren i fyra olika teman. Resultaten från fråga 1 har sammanställts i en tabell för ökad överskådlighet och för att det lättare skall gå att jämföra resultaten.

För att hitta relevant litteratur om det valda problemområdet genomfördes en litteratursökning i databasen Libris. Sökorden som användes var ”kvinnor och missbruk”, ”missbrukande kvinnor och våld”, ”våld och socialt arbete” och ”våld och missbruk”.

Litteraturen valdes sedan ut efter relevans för studien. Majoriteten av den litteratur vi fann utgår ifrån de missbrukande kvinnornas perspektiv och inte ifrån socialtjänstens perspektiv

3.4 Etiska aspekter

Vi har valt forskningsområde bland annat utifrån det krav på vetenskapligt ansvar som Kvale (1997) framför; forskningsområdet bör frambringa kunskap som är värd att veta. Vi anser att det är relevant att undersöka socialtjänstens arbete med missbrukande kvinnor utsatta för våld, då det är socialnämnden som har det yttersta ansvaret att stödja denna grupp. Den tidigare forskningen på området har främst utgått från de missbrukande kvinnorna och inte socialtjänsten.

Innan enkäten skickades ut fick de tillfrågade enheterna ett brev med information om undersökningens syfte samt en förfrågan om huruvida de ville delta. Brevet skickades ut av FoU- Nordväst och deltagarna var således medvetna om i vilket sammanhang studien utförs. Konfidentialitetsaspekten i undersökningen är inte aktuell då deltagarna inte svarar i egenskap av privatpersoner utan som representanter för deras arbetsplats. Varken representanterna eller kommunerna namnges i resultatet då det inte är relevant för undersökningen.

3.5 Metoddiskussion

Något som skulle kunna vara ett problem för studiens reliabilitet är att det varierat vem eller vilka som besvarat enkäten i kommunerna. Vi valde att inte precisera vem detta skulle vara eftersom det kan variera från kommun till kommun vem som har mest kunskap om ämnet eller har möjlighet att svara på enkäten. Dessutom är de enheter inom socialtjänsten som arbetar med missbrukare organiserade på olika sätt i olika kommuner. Vidare har kommunerna besvarat enkäten på olika sätt. Vissa har låtit alla medarbetare fylla i enkäten för att sedan sammanställa resultaten. Andra har diskuterat svaren tillsammans, och i någon kommun har endast en person svarat på enkäten genom egen uppskattning av situationen. Detta kan medföra att resultatens tillförlitlighet kan variera, men tillsammans kan de ändå ge en ungefärlig bild av enheternas samlade uppfattning av problemet.

Undersöker uppsatsen det som avses? Genom enkäten undersöks socialtjänstens uppfattning och bild av området, det vill säga inte hur den faktiska situationen ser ut. I

enkäten frågades bland annat vilka insatser som kommunen kan erbjuda våldsutsatta kvinnor. Vi kan dock inte, utifrån svaren, avgöra om dessa insatser verkligen erbjuds. Vidare bör nämnas att det har varierat vilken tid deltagarna lagt ner på att svara på enkäten. Visa har gjort efterforskningar för att svara så sanningsenligt som möjligt medan andra har svarat på enkäten utifrån uppskattningar. Tillförlitligheten i svaren är därför varierande och svårbedömd.

I undersökningen deltar endast ett fåtal kommuner och vi kan inte generalisera resultaten till socialtjänsten i allmänhet, vilket inte heller är syftet. Undersökningen syftar till att kartlägga en specifik region och möjligheten att generalisera resultaten till andra regioner i Sverige är begränsad. Det kan dock tänkas att andra regioner med liknande förutsättningar (till exempel geografiskt läge, kranskommuner till större städer, socioekonomiska villkor, organisering och resurser i socialtjänsterna) skulle få liknande resultat. Då två kommuner i regionen inte deltagit bör resultaten generaliseras till hela regionen med försiktighet.

4. Teori

Här presenteras studiens teoretiska utgångspunkter. Vi kommer att utgå ifrån Nils Christies teori om offerrollen som en social konstruktion samt Nancy Frasers teori om hur behov etableras och tillgodoses inom ramen för välfärdssystemet. Vi anser att Christies teori är relevant då den kan ge en förklaring till hur kvinnor med missbruk utsatta för våld, bemöts av omgivningen. Med utgångspunkt i Frasers teori kan vi lyfta blicken och ge en bild av hur samhället definierar vems behov som ska tillgodoses av välfärdsstaten. Tillsammans ger dessa två teorier en bra utgångspunkt för att förstå det undersökta området.

4.1 Det idealiska offret

Nils Christie (2001) har presenterat en teori om ”det idealiska offret” i vilken han resonerar kring hur ett offer definieras och uppfattas av samhället. Begreppet ”det idealiska offret” definierar han som *”en individ eller kategori av individer som – när de drabbas av brott – lättast får fullständig legitim status som offer”* (s. 47). Christie (ibid.) menar att för att få denna offerstatus måste individen uppfylla vissa kriterier. Dessa kriterier är följande:

1. Offret är svagt
2. Offret är upptaget med ett respektabelt projekt
3. Offret är på en plats som hon inte kan klandras för att vara på
4. Gärningsmannen är stor och ond
5. Gärningsmannen är okänd och har ingen personlig relation till offret
6. Offret är tillräckligt starkt för att kunna få sitt fall uppmärksammat och kunna hävda sin status som ett idealiskt offer

Det är således en balansgång att uppnå denna offerstatus. Offret måste dels vara svagt för att därmed betraktas som både förtjänt av och i behov av hjälp från samhällets sida. Dels måste offret vara så starkt att det kan hävda sin status som offer. Christie(ibid.) menar att det dessutom ses som viktigt att gärningsmannen och offret inte liknar varann.

Gärningsmannen måste vara moraliskt svart i motsats till det moraliskt vita oskyldiga offret.

Christie (ibid.) skriver att de kategorier av individer som kan uppfylla rollen som det idealiska offret förändras över tid. I detta sammanhang tar han bland annat upp kvinnor

utsatta för våld i nära relationer som idag närmar sig statusen som det idealiska offret, om än inte fullt ut. Anledningen till förändringen i syn på kvinnan som offer ligger i ekonomiska aspekter och inte i moral. Christie (ibid.) menar att på grund av att kvinnor idag har större ekonomiska självständighet, mer erkänd status och möjlighet till skilsmässa, har de även resurser för att ta sig ur en våldsam relation. Detta medför att kvinnor idag har mer makt och därmed möjlighet att föra sin talan och göra politiska anspråk på att vara verkliga, idealiska offer. Christie (ibid.) påpekar dock att denna nyvunna offerstatus riskerar att försvinna om kvinnor blir mer ekonomiskt oberoende och får mer makt. Då skulle trovärdigheten i anspråk på att vara idealiska offer på grund av svaghet och oförmåga att skydda sig själv minska. Enligt Christie (ibid.) är offerrollen inte oproblematisk. Man måste antingen välja rollen som ett idealiskt offer, och därigenom acceptera fortsatt underordning, eller sträva mot ökad jämställdhet och därmed minska möjligheten att hävda status som offer.

Christie (ibid.) hävdar att det ofta är en stor skillnad på idealiska offer och verkliga offer. Det idealiska offret är sällan det verkliga offret. Som nämnts tidigare har forskning visat på att kvinnor med missbruk i stor utsträckning är utsatta för våld. Men av olika anledningar passar de inte in i rollen som ett idealiskt offer. Kvinnor som utsätts för våld i nära relationer bryter för det första mot bilden av det idealiska offret genom att de känner gärningsmannen. Kvinnor som vistas i missbruksmiljöer kan dessutom klandras för att hon vistas på en plats som många skulle definiera som farlig. Vidare bryter hon mot det andra kriteriet då missbruk och eventuella kriminalitet inte ses som ett respektabelt projekt. Framförallt så har dessa kvinnor sällan den makt och det inflytande som behövs för att kunna hävda sin status som offer.

4.2 Fraser

Nancy Frasers (1989) feministiska teori om den politiska kulturen i västerländska välfärdssamhällen syftar bland annat till att förklara och analysera den politiska process som leder till att nya behov formuleras och etableras som angelägna politiska frågor. Holmberg och Bender (2003) har utgått från denna teori i rapporten *Det är något speciellt med den här frågan* som behandlar det lokalpolitiska samtalet om mäns våld mot kvinnor. De undersöker hur frågan om mäns våld mot kvinnor diskuteras på den lokalpolitiska nivån och drar bland annat följande slutsats:

”På nationell nivå är det möjligt att tala om mäns våld mot kvinnor. Men här blir misshandlade kvinnor i en mening en abstraktion och en identifierad företeelse. De uttalande som görs omvandlas till text. En text som är riktad till andra aktörer vilka förväntas agera i frågan. Däremot krävs ingen handling av de politiker eller tjänstepersoner som formulerar texten. Vare sig i relation till offren eller förövarna”.(s.79)

Frasers fokuserar, i sin teori, på hur olika aktörer i det politiska samtalet definierar och tolkar de behov som anses föreligga (ibid). Holmberg och Bender (2003) tillämpar denna teori i syfte att undersöka hur den, på nationell nivå, politiskt angelägna frågan om mäns våld mot kvinnor tar sig uttryck på lokal nivå bland politiker och tjänstemän. Vi anser att Frasers teoretiska utgångspunkt även är relevant för ämnet i föreliggande studie; socialtjänstens arbete med missbrukande kvinnor, utsatta för våld.

I boken *Unruly Practices – Power, Discourse and Gender in Contemporary Social Theory* diskuterar Fraser (1989) de samtal som synliggör företeelser och definierar dem som behov som kräver politiska lösningar. Hon menar att det ständigt förs en kamp mellan olika grupper om vems behov som skall tillgodoses. För att delta i kampen måste de som framför en viss fråga först definieras som en grupp med gemensamma behov (Bender & Holmberg 2003). Fraser menar att i dagens moderna välfärdsamhällen finns en uppsjö av olika grupper, organisationer, institutioner, diskurser etc. som strävar efter att etablera just deras fråga som en politisk angelägenhet. Dessa aktörer har olika förutsättningar och resurser vilket leder till att de mer dominerande och starka aktörerna har bättre villkor för att etablera det behov man för fram på den politiska arenan.(Fraser, 1989) Dessa resonemang kan härledas till en övergripande grundtanke inom diskursteorin. Om detta skriver Jørgensen och Philips (2000):

”Den överordnade tankegången inom diskursteorin är att sociala fenomen så att säga aldrig är färdiga eller totala. Betydelsen kan aldrig slutgiltigt fixeras, vilket ger plats för ständig social strid om definitioner av samhälle och identitet - en strid vars utfall får sociala konsekvenser”(s. 31).

Fraser exemplifierar detta med fenomenet kvinnomisshandel, vilket hon menar tidigare behandlades som ett personligt och individuellt problem vilket härleddes till enskilda kvinnors och mäns emotionella problem. På 1970-talet omdefinierades och omtolkades fenomenet till ett politiskt problem vilket ansågs vara en konsekvens av en strukturell

ojämlikhet mellan män och kvinnor. Denna förändring innebar att nya behov (som syftade till att lösa problemet) etablerades som politiska angelägenheter. (Fraser, 1989) Fraser poängterar att det är värderingar, normer och föreställningar om olika grupper i samhället som påverkar synen på vilka gruppers behov som välfärdstatens sociala trygghetsnät bör tillgodose (Holmberg och Bender, 2003). Det offentliga samtalet om olika gruppers behov förändras alltså över tid då värderingar, normer och föreställningar, till stor del, är tidsbundna.

Fraser definierar en fråga som politisk när den behandlas på flera olika arenor i det offentliga rummet (ibid). Exempel på dessa arenor kan vara tidningars debatt – och ledarsidor, film, tv – och radioprogram, olika facktidningar samt bland gräsrotsrörelser och frivilligorganisationer. Beroende på hur frågan eller behovet definieras kommer det behandlas på ett stort antal arenor (om det ses som en allmänpolitisk fråga) eller ett mindre antal specifika arenor (om det ses som ett särintresse som endast berör en viss grupp). (Holmberg & Bender, 2003)

Vidare menar Fraser att när ett behov har etablerats som en politisk fråga och erkänts som ett ärende för välfärdsstaten förs behovet in i ett system som hon benämner JAT-systemet⁶ (det juridiska, administrativa och terapeutiska systemet). Med detta menas att behovet tolkas i juridiska, administrativa och terapeutiska termer. (Fraser, 1989) I det juridiska systemet definieras behovet som rättigheter i lagtexter och andra juridiskt bindande dokument. I det administrativa systemet återges behovet i form av hur medborgaren kvalificerar sig för dessa rättigheter. Inom det terapeutiska systemet fokuseras den enskilda individen och dennes behov. Här tar Fraser upp det sociala arbetet där klientens behov ofta härleds till dennes individuella psykologiska problem. (Holmberg & Bender, 2003)

⁶ Det bör poängteras att Frasers analys av välfärdsstaten utgår från det amerikanska välfärdssystemet vilket till stor del skiljer sig från det svenska. Men teorin kan ändå vara relevant för att förstå hur behov tas upp och tillgodoses i välfärdssystemet.

5. Resultat

I följande stycke kommer resultaten från enkätsvaren att redovisas. Vi har gjort en tematisering utifrån de ämnen som berörs i enkäten och kommer att redovisa svaren utifrån dessa teman. Följande teman kommer att behandlas: (1) Socialtjänstens kännedom om utsatthet för våld bland kvinnorna, (2) Hur socialtjänsten får kännedom om misshandel och vad som väcker misstanke om misshandel, (3) Socialtjänstens insatser, (4) Lagändringen i SoL. I resultatredovisningen kommer vi inte att skriva ut de undersökta kommunernas namn utan benämna dem som kommun A, B, C osv. Detta gör vi för att vi inte anser det relevant, för vår studie, hur det ser ut i en specifik kommun. Syftet är att få en helhetsbild av situationen i regionen.

I resultatredovisningen och även i efterföljande analys och diskussion kommer vi att benämna de svarande enheterna som kommun. När vi använder ordet kommun åsyftas således inte kommunen som helhet utan endast den svarande enheten.

5.1 Socialtjänstens kännedom om utsatthet för våld bland kvinnorna.

Resultaten i detta stycke presenteras i en tabell som kommenteras mer ingående nedan.

Tabell 1. Antal dokumenterade och odokumenterade fall av utsatthet för våld i respektive kommun.

	1. Antal kvinnor under 2007	2. Antal dokumenterade fall	3. Antal odokumenterade fall	4. Totalt antal fall	5. % av totalt antal kvinnor
Kommun A	20	7	2	9	45 %
Kommun B	56	19	0	19	34 %
Kommun C	38	6	6	12	31,5 %
Kommun D	21	7	4	11	52 %
Kommun E	29	-	-	-	-
Kommun F	20-25	-	-	-	-
Totalt	135 (ej kommun E & F)	39	12	51	38 %

Förklaring till tabellen:

I kolumn 1 redovisas antal kvinnor med känt missbruk som enheterna haft kontakt med, och i kolumn 2 redovisas hur många av dessa, som enheten har en dokumenterad kännedom om utsatthet för våld. I kolumn 3 redovisas antalet fall där kännedom finns men är odokumenterad. Kolumn 4 redovisar den samlade kännedomen (dokumenterad och odokumenterad) och kolumn 5 den samlade kännedomen i procentandel av det totala antalet kvinnor (kolumn 1).

Som går att avläsa i tabellen ovan skiljer det sig mellan kommunerna hur många kvinnor med missbruk de har kontakt med, vilket med stor sannolikhet beror på att kommunerna är olika stora. Det skulle också kunna bero på att andelen missbrukare i befolkningen skiljer sig mellan kommunerna, eller att det finns en större/mindre benägenhet att vända sig till socialtjänstens missbruksenhet beroende på vilken kommun man bor i. Efter en genomgång av befolkningsmängden i varje kommun (enligt Statistiska centralbyrån) framkommer dock att antalet kvinnor som kommunerna haft kontakt med under 2007 (kolumn 1) utgör en ungefär lika stor del av befolkningen i deltagande kommuner. Kommun E och F har inte svarat på frågorna om dokumenterad och odokumenterad kännedom om utsatthet för våld, med hänvisning till att de inte gör statistik över det. Därför har vi inte heller räknat med kommunerna i sammanställningen av alla kommuners svar (redovisas som Totalt i tabellen). Av svaren framkommer att antal kvinnor för vilka kommunerna har dokumenterad kännedom om våld är fler än de fall där vetskapen är odokumenterad. I kommun C är dock antalet dokumenterad och odokumenterade fall lika stort. Andelen kvinnliga missbrukare för vilka kommunerna har kännedom om utsatthet för våld (dokumenterad och odokumenterad) skiljer sig. I kommun C med lägst andel, uppgick kännedomen till 31,5 procent och i kommun D med högst andel, uppgick kännedomen till 52 procent. Kommunernas sammanlagda kännedom uppgick till 38 procent.

Alla kommuner utom en har uppgett att det är mycket ovanligt att kvinnor söker hjälp hos dem för våldsutsatthet. En kommun har svarat att det är ganska ovanligt.

5.2 Hur socialtjänsten får kännedom om misshandel

Alla kommuner har svarat att det vanligaste sättet att få kännedom om våldsutsatthet är att kvinnan själv berättar. Fyra kommuner uppger även kännedom genom polis och två kommuner uppger genom anhörig till kvinnan. Två kommuner har, utöver detta, uppgett att man fått kännedom via sjukvård och en kommun uppger socialjour.

Alla kommuner svarar att de frågar kvinnor med missbruksproblematik huruvida de är eller har varit utsatta för våld. Detta görs genom ASI-intervjuer⁷ som genomförs med alla klienter som kommer till enheten. En kommun har uppgett att frågan även kommer upp i utredande samtal med klienten.

⁷ ASI (Addiction Severity Index) är en standardiserad intervju för kartläggning och bedömning av problem och resurser för personer med missbruks- och beroendeproblem.

I enkäten ställs frågan om huruvida det förkommer misstankar om att kvinnorna är utsatta för våld samt vad dessa misstankar i så fall bygger på. Här varierar svaren väsentligt mellan kommunerna. Kommun A har inte svarat på frågan överhuvudtaget. Kommun E har uppgett att misstankar finns men inte hur många klienter det berör. Kommun B uppger att 4 klienter berörs av dessa misstankar. De uppger att misstankarna bygger på vetskap om den miljö eller relation kvinnorna befinner sig i, samt synliga blåmärken. I kommun C har man misstanke om att 20 kvinnor, utöver de kvinnor man har kännedom om att de är/har blivit misshandlade, är utsatta. Denna misstanke bygger på erfarenhet av liknande tidigare fall, kunskap samt synliga märken från misshandel. Kommun D meddelar att misstanke om utsatthet för våld berör en kvinna. Anledningen till misstanken är oklar. Kommun F uppger misstanke om våldsutsatthet i 85-90 procent av fallen. Orsaken de uppgav var kännedom om kvinnornas livssituation.

5.3 Socialtjänstens insatser

Alla kommuner uppger att kvinnor som är utsatta för våld kan erbjudas kontakt med kvinnojourer eller annat skyddat boende/akutboende. Fyra kommuner anger även att man kan erbjuda stödsamtal. Övriga insatser som kommer upp är stöd och hjälp med poliskontakt, öppenvård och ekonomiskt bistånd vid behov. En kommun har även uppgett kontakt med ett relationsvåldscentrum.⁸ På frågan om vilka insatser som ej kan erbjudas kvinnor på grund av pågående missbruk svarade alla kommuner kvinnojourer. Kommun C svarade utöver kvinnojour även psykiatri, och kommun E svarade även annat skyddat boende än kvinnojour. Kommun F uppger att kvinnor i missbruk erbjuds insatser inom ramen för missbruksenheten, det vill säga boende och behandling för missbrukare. Även kommun E uppger HVB-hem för missbrukare som en möjlig lösning för våldsutsatta kvinnor i missbruk.

Sista frågan i enkäten undersöker vilka insatser som kommunerna skulle vilja kunna erbjuda kvinnor med missbruk, men som man för närvarande inte har möjlighet att göra. Alla kommuner har svarat kvinnojour och/eller skyddat boende. Två kommuner efterfrågar skyddat boende med personal med kompetens för problemområdet. Kommun D har även

⁸ Samarbete mellan polis, kommun, landsting, länsstyrelse, åklagarmyndigheten, kriminalvården som erbjuder stödsamtal, krissamtal, rådgivning, praktisk hjälp etc till personer över 18 år som polisanmält misshandel/hot från närstående person.

svarat gruppsamtal som önskvärd insats. Kommun C uppger att kontakt med psykiatri saknas, och skulle vara önskvärt i dessa fall. Kommun F efterfrågar en kompetenshöjning på arbetsplatsen kring våldsfrågor.

5.4 Lagändringen i SoL

Fyra av sex deltagande kommuner uppger att lagändringen i SoL 5 kap, 11§ har uppmärksammats på deras arbetsplats. Av de fyra kommuner som uppmärksammat lagändringen, har en kommun svarat att förändringen ej inneburit någon förändring i verksamheten. Följande förändringar i verksamheten uppges av resterande kommuner:

Kommun A: Ämnet är mer uppmärksammat och det finns förslag på ökat samarbete kring frågorna inom FoU- Nordväst.

Kommun B: Håller på att utarbeta riktlinjer/handlingsplan kring kvinnomisshandel generellt i samarbete med hela socialtjänsten i kommunen.

Kommun E: Har sökt pengar från Länsstyrelsen för att arbeta med kvinnofridsfrågor, ej specifikt med missbrukande kvinnor, men de ingår.

6. Analys

I det följande diskuteras de resultat som presenterats i kapitel 5 utifrån tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter

6.1 Socialtjänstens kännedom om utsatthet för våld bland kvinnorna.

Som tidigare nämnts har tidigare forskning visat på en utbredd utsatthet för våld bland kvinnor med missbruksproblem. Resultaten från denna undersökning pekar på en relativt utbredd utsatthet för våld bland de kvinnor som varit i kontakt med missbruksenheterna under 2007. Det finns dokumenterad eller uttalad kännedom om utsatthet för våld i mellan 30 och 50 procent av fallen. Det är dock tveksamt om dessa siffror säger särskilt mycket om den faktiska situationen. Detta beror delvis på vilka kvinnor som kommer i kontakt med denna del av socialtjänsten. Tidigare forskning har visat på att kvinnor döljer sitt missbruk i större utsträckning än män, vilket kan tänkas innebära att missbruksenheterna bara ha kontakt med en liten del av den totala populationen kvinnor med missbruksproblem. Tillexempel kan en del kvinnor med missbruk tänkas söka sig till andra delar av socialtjänsten så som ekonomiskt bistånd, om missbruket fortfarande går att dölja.

Att kvinnorna väljer att inte berätta om den utsatthet för våld de lever i kan ha flera orsaker. Som tidigare nämnts är det inte ovanligt att kvinnor utsatta för våld i nära relationer inte anmäler övergreppen på grund av en känsla av skam och att de tar på sig skulden för våldet. Det våld som sker inomhus där gärningsman och offer är bekanta anmäls i betydligt lägre grad än våld utomhus där gärningsmannen är okänd.⁹ En förklaring som ofta ges till att misshandel i nära relation inte anmäls är bland annat att den ena parten är i beroendeställning till den andra. I missbrukskretsar sägs detta beroende till stor del bestå av att det vanligen är mannen som står för de ekonomiska resurserna och införskaffandet av droger.

Den traditionella arbetsdelningen mellan könen i en heterosexuell relation där kvinnan har huvudansvaret för barnen kan också ligga bakom att kvinnor döljer missbruk och inte anmäler misshandel. I studier om kvinnor med missbruk nämns ofta en rädsla för att barnen skall omhändertagas av socialtjänsten, som anledning att inte söka hjälp. (Bl. a. Holmberg et al 2005)

⁹ Studier har visat misshandelsbrott mot kvinnor i hög utsträckning sker inomhus av känd gärningsman, medan majoriteten av de misshandelsbrott som drabbar män sker utomhus av en obekant (Nilsson, 2005).

En ytterligare tänkbar förklaring som tas upp av Holmberg et al.(2005) till att kvinnor med missbruk inte söker hjälp för utsatthet för våld är att det finns begränsat med hjälp att få, som missbrukare, vilket kvinnorna är medvetna om. Detta skulle kunna vara en förklaring till att kommunerna uppgett att det är mycket/ganska ovanligt att kvinnorna söker hjälp för utsatthet för våld hos dem.

Sammanfattningsvis kan sägas att socialtjänstens missbruksenheter med stor säkerhet inte har kontakt med alla kvinnor med missbruksproblematik i kommunen. Våra resultat visar dock att av de kvinnor de har kontakt med har en betydande andel varit utsatta för våld. Som vi beskrivit ovan finns det dock flera anledningar att misstänka att fler kvinnor, än vilka som kommer till socialtjänstens kännedom, är eller har varit utsatta för våld.

6.2 Hur socialtjänsten får kännedom om misshandel

Alla svarande uppger att det vanligaste sättet de får information om att en klient hos dem är utsatt för våld är att kvinnan själv berättar. Andra svar som uppgetts är genom polis, anhörig och sjukvård. Då den vanligaste informationsvägen är kvinnan själv har vi i detta stycke valt att fokusera på det.

Samtliga kommunerna använder sig av ASI- intervju i inledande kontakt med klienten, i vilken det ingår en fråga om utsatthet för våld. Vi drar därför slutsatsen att det är denna intervju som främst åsyftas när de uppger att kvinnan själv berättar att hon är/har varit utsatt för våld. Då alla kommuner svarat att det är mycket eller ganska ovanligt att kvinnor med missbruk söker hjälp hos dem för att de utsatts för våld, stärks slutsatsen att det vanligen är genom ASI- intervjuer som socialtjänsten får kännedom om våld. Vi har tidigare nämnt att många missbrukare känner en misstro mot socialtjänsten vilket kan leda till att benägenheten att berätta om sin situation minskar. En konsekvens av detta kan vara att socialtjänsten går miste om information som kan vara av vikt för de insatser man erbjuder klienten. ASI-intervjuer kan i detta sammanhang ses som effektiva, då det möjligtvis är lättare att svara på frågor om sin situation och sina erfarenheter genom en standardiserad intervju. Vidare kan ASI-intervjun ses som demokratisk då alla klienter få svara på samma formulär med samma frågor. Detta minskar risken för att föreställningar och fördomar om vem som kan drabbas av våld påverkar i vilken utsträckning socialtjänsten frågar om utsatthet för våld.

Som ovan nämnts så uppger kommunerna att det är mycket eller ganska ovanligt att kvinnorna söker hjälp på enheten på grund av utsatthet för våld. Vad detta beror på kan vi endast spekulera i. I kapitel 2.3.1 nämndes ett antal möjliga orsaker, utifrån Holmberg et al. (2005) till att missbrukande kvinnor söker hjälp, på grund av utsatthet för våld, i låg utsträckning. Bland annat nämndes att kvinnorna upplever att det inte finns någon hjälp att få, samt en rädsla för levnadsomständigheterna ska uppdragas. Detta skulle kunna vara en möjlig förklaring till kommunernas svar. Holmberg et al (ibid.) nämner även att vissa kvinnor inte upplever sig vara i behov av hjälp, trots att de utsatts för våld. Detta kan tolkas på flera sätt. Holmberg et al (ibid.) tar bland annat upp internaliseringsprocessen som innebär att kvinnor som lever i en misshandelsrelation till slut börjar uppfatta våldet som normalt, och klandrar sig själv för det våld hon utsätts för. Detta kan även kopplas till Christies resonemang om det idealiska offret. Då kvinnor med missbruksproblem sällan uppfyller de kriterier som krävs för att omgivningen betraktar dem som ideala offer, finns en möjlighet att de inte heller själv definierar sig som offer, utan skuldbelägger sig själva. Björk (2004) berör detta i en kvalitativ intervjuundersökning om narkotikamissbrukande kvinnors utsatthet för brott. Hon skriver att intervjupersonerna ofta var ovilliga att definiera deras upplevelser som brott och de menade att det snarare utgjorde en del av en livsstil.

En annan tolkning kan vara att kvinnan inte ser sig själv som ett offer och följaktligen inte är i behov av hjälp. Christie poängterar att det finns nackdelar med att bli definierad och definiera sig själv som ett offer. Rollen som idealiskt offer medför att man accepterar en fortsatt underordning och maktlöshet gentemot förövaren. Holmberg et al (2005) beskriver hur de kvinnor de intervjuat berättar om hur de själva slagit sin partner och varit delaktiga i våldet. De föredrog att tala om bråk och slagsmål i stället för misshandel.

Kommunernas misstanke om våldsutsatthet bygger främst på vetskap om den miljö och livssituation kvinnorna befinner sig i. I några fall uppgavs även skador och blåmärken som anledning till misstanke. Kommunerna verkar följaktligen ha en medvetenhet och förförståelse om att våld förekommer oftare i vissa kretsar. Svaren tyder på att kommunerna har en insikt i att verkliga offer sällan är idealiska offer, vilket dock inte behöver innebära att de får det stöd andra brottsoffer får.

6.3 Socialtjänstens insatser

Kvinnojourer tycks vara den huvudsakliga insatsen för kvinnor utsatta för våld i regionen. Detta styrker uppfattningen att kvinnojourer är nödvändiga i socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor. Andra insatser som kom upp var bl.a. övrigt skyddat boende och stödsamtal, men gemensamt för alla svarande var att de nämnde kvinnojour. Likaså svarade alla kommuner att kvinnojourerna de har kontakt med inte (eller endast i akuta fall) kunde erbjudas kvinnor som missbrukar. Av detta kan man dra slutsatsen att en grupp individer (vilka, enligt tidigare undersökningar, verkar vara utsatta för en stor del av våldet mot kvinnor) inte kan ta del av den främsta insatsen för kvinnor som är utsatta för våld.

Varför är då den hjälp som samhället kan erbjuda missbrukande kvinnor utsatta för våld begränsad? Efter en genomgång av forskning och teori på området finner vi flera tänkbara förklaringar till detta. Kvinnojourerna själv uppger att de saknar tid, resurser och kompetens för att ta hand om kvinnor med missbruksproblem. Således är den främsta insatsen för våldsutsatta kvinnor villkorad med att man inte missbrukar. Enligt Nils Christies teoretiska utgångspunkt är rollen som offer en social konstruktion vilken bygger på samhällets normer och värderingar kring hur ett offer bör vara. Som vi nämnt tidigare motsvarar kvinnor med missbruksproblem sällan dessa normer och värderingar. De är med andra ord inte idealiska offer. Christie menar att idealiska offer har lättare att vinna samhällets sympatier, vilket är en fördel om man är i behov av insatser från samhällets sida. Resonemanget kan tänkas förklara varför de insatser som erbjuds missbrukande kvinnor utsatta för våld är så begränsade. Christie framhåller att för att uppnå status som idealiskt offer måste man vara tillräckligt resursstark för att göra sitt fall uppmärksammat. Detta kan kopplas till Nancy Frasers teori om hur behov formuleras och blir politiska angelägenheter. Kvinnor med missbruksproblem saknar ofta de resurser som krävs för att få sina behov upptagna på den politiska dagordningen. Fraser pekar även på vikten av att de som strävar efter att etablera ett visst behov som en politisk fråga först definieras som en grupp med gemensamma behov. Det krävs alltså att gruppens medlemmar kan identifiera sig med varandra och har en viss homogenitet. Kvinnor med missbruksproblem saknar ofta de resurser som krävs för att, som grupp, hävda att deras behov är en politisk angelägenhet. De är dessutom en heterogen grupp av individer med olika behov och intressen, som inte nödvändigtvis identifierar sig med varandra.

Som tidigare nämnts så betraktas ofta missbruket som det primära problemet hos missbrukande kvinnor som är utsatta för våld. Misshandeln ses som en konsekvens av missbruket och följaktligen fokuserar samhället mer på kvinnan som missbrukare än som brottsoffer. Detta kan vara en orsak till att det finns få insatser för missbrukare som är utsatta för våld. Detta fokus på missbruket blev till viss del synligt i undersökningen då två kommun svarade HVB- hem för missbrukare som möjlig insats för att hjälpa dessa kvinnor undan våldet. Således är insatserna för dessa kvinnor villkorade med att de strävar efter att bli fria från missbruket. Detta är något som framkom i undersökningen utförd av Holmberg et al (2005), där flera intervjupersoner upplevde att många av de insatser som socialtjänsten kunde förmedla var villkorat av att missbruket upphörde.

Alla kommuner svarade att kvinnojour, eller annat skyddat boende där missbrukare tas emot är insatser som behövs, men saknas idag. De efterlyser även skyddat boende med kompetens för missbruksfrågor. Det är således tydligt att det saknas insatser, trots att denna grupp uppmärksammats som särskilt utsatta på ett politiskt plan. Detta belyser Bender och Holmberg (2001) när de skriver att problem som kvinnomisshandel kan diskuteras på ett nationellt plan där riktlinjer och handlingsplaner utarbetas. Men på denna nivå är problemet en abstraktion som ej kräver handling. När riktlinjerna skall omvandlas till handling, på lokal nivå, saknas ofta resurser och konkreta åtgärder. Denna aspekt blir tydlig i vår undersökning då det idag finns högre krav på socialnämnden att stödja våldsutsatta kvinnor, samtidigt som det saknas insatser att förmedla till vissa grupper. Lagändringen i SoL innebär att socialtjänsten har krav på sig att genomföra förändringar i sitt arbete med våldsutsatta kvinnor. Men frågan är om kommunerna får de resurser som krävs för att uppfylla de krav som lagändringen medför.

6.4 Lagändringen i SoL

Lagändringen i SoL har uppmärksammats av alla kommuner utom en. Tre kommuner svarar att lagändringen inneburit en förändring i verksamheten. Lagändringen i SoL innebär att det numera är tvingande för kommunerna att ansvara för utsatta kvinnor. I propositionen (2006/07:38) till lagändringen framgår bl.a. ”... att det krävs en ambitionshöjning och ett helhetsgrepp. Ambitionen är bland annat att stimulera utvecklingen av målinriktade, strukturerade och samordnade insatser på kommunal nivå”. I regeringens skrivelse (2007/08:39) framgår mer konkret vad regeringen ämnar

vidta för åtgärder vad gäller kvinnor utsatta för våld, där man bl.a. uppmärksammar kvinnor med missbruksproblematik. Man vill förbättra kunskapsstödet till socialtjänsten vad gäller kvinnor med missbruksproblematik utsatta för våld. Vidare har man för avsikt att förstärka tillsynen av socialtjänstens arbete med denna grupp samt att utveckla kvalitetssäkra bedömningsinstrument som kan användas i socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor. I detta påpekas att man särskilt vill beakta de behov som finns hos särskilt utsatta grupper bl.a. kvinnor med missbruk. Vad dessa planerade åtgärder innebär i praktiken kan bara framtiden utvisa. Av skrivelsen och propositionen framkommer att kvinnor med missbruksproblematik, utsatta för våld, på politisk nivå, uppmärksammas som en grupp med egna specifika behov. Problemet har således fått politisk status och formuleras som ett behov som välfärdsstaten skall tillgodose. Utifrån Frasers teori sker det genom det så kallade JAT-systemet. I det juridiska systemet har våldsutsatta kvinnors behov av stöd formulerats som en rättighet i och med lagändringen i SoL. I det administrativa systemet översätts dessa juridiskt formulerade rättigheter till administrativa termer. Här fokuseras på medborgaren och huruvida denne kvalificerar sig till att få tillgång till välfärdsstatens insatser. Individens problem och erfarenheter omformuleras till administrativa termer. Frågan är nu vems problem och erfarenheter som, i det administrativa systemet, definieras som behov som ska tillgodoses. Som vi sett tidigare har missbrukande kvinnor utsatta för våld främst kunnat kvalificera sig för insatser inriktade på missbruket och i mindre utsträckning för insatser inriktade på utsatthet för våld. Det återstår nu att se om den politiska uppmärksamhet som denna grupp fått, kommer att medföra att de rättigheter som våldsutsatta kvinnor har enligt SoL, även innefattar kvinnor med missbruksproblematik.

De förändringar som kommunerna uppger att lagändringen medfört är ännu på ett abstrakt plan. Förändringarna tycks framförallt bestå av att kvinnomisshandel blivit ett mer uppmärksammat område inom socialtjänsten. Kommun A beskriver att ämnet är mer uppmärksammat och att förslag på samarbete angående detta finns. Kommun B uppger att man håller på att utarbeta riktlinjer i frågan och Kommun E har sökt pengar från länsstyrelsen för att arbeta med kvinnofridsfrågor. Vad lagändringen kommer att innebära i praktiken är med andra ord svårt att svara på. Likaså är det oklart om kvinnor med missbruksproblem kommer att beröras av förändringarna.

7. Avslutande diskussion

Vi har funnit att resultaten från undersökningen till stor del överensstämmer med tidigare forskning på området. I tidigare studier framkommer att många missbrukande kvinnor i stor utsträckning är eller har varit utsatta för våld. Denna bild bekräftas av de svar angående våldsutsatthet som kommunerna uppgett. Likaså tyder svaren från de flesta kommuner på att det finns en medvetenhet om att det i den miljö, som många missbrukande kvinnor befinner sig i, ofta förekommer våld. Kännedom om våld bland enheternas klienter varierar dock mellan kommunerna. Om detta beror på att det finns en faktisk skillnad i våldsutsatthet mellan kommunernas klienter, eller om vissa kommuner har en större vetskap om klientens situation kan vi, utifrån undersökningen, inte svara på.

Ett genomgående tema i deltagarnas svar angående stöd åt våldsutsatta är att de insatser man generellt erbjuder kvinnor som varit utsatta för våld inte kan erbjudas missbrukare. Även detta stämmer överens med tidigare undersökning, där det framkommer att kvinnojourer har en ytterst begränsad möjlighet att ta emot kvinnor som missbrukar. I svaren framkommer att de insatser man kan erbjuda kvinnor som missbrukar är stödsamtal och HVB-hem för missbrukare. Denna enda typ av boende som kan erbjudas är således villkorat av att det finns en ambition att bryta missbruket. Detta framhåller även de svarande som en brist i verksamheten. Samtliga kommuner efterfrågar skyddade boenden, liknande kvinnojourer, som har möjlighet att ta emot missbrukare. Man poängterar även att dessa boenden bör ha personal med kompetens både för vålds- och missbruksfrågor.

En av anledningarna till att vi ansåg det intressant att undersöka denna fråga var lagändringen i SoL från år 2007. Denna skärpte socialnämndens ansvar inför våldsutsatta kvinnor och det är numera tvingande för kommunerna att ta hänsyn till att kvinnorna kan vara i behov av hjälp. Lagändringen hade inte uppmärksammats i alla kommuner. I de kommuner där lagändringen hade inneburit en förändring i verksamheten var det framförallt i form utformande av handlingsplaner och riktlinjer. Vad lagändringen innebär mer konkret är för tidigt att säga.

Av denna undersökning och tidigare forskning framkommer att det är problematiskt att bistå denna grupp kvinnor. Trots att det är socialnämnden som har det yttersta ansvaret så bedrivs den främsta verksamheten på området av ideella organisationer. Möjligheten att

ställa krav på de ideella verksamheterna är begränsad. Ansvar för skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor förskjuts från kommunen till kvinnojourerna. Detta blir tydligt då det finns grupper som kvinnojourerna inte kan bistå, och i kontakten med socialtjänsten blir det en fråga om missbruk. Det brott dessa kvinnor är utsatta för kommer således i skymundan och det blir tydligt att det stöd som samhället erbjuder våldsutsatta inte är lika för alla. Det kan sägas vara en fråga om bristande rättsäkerhet, då rätten till stöd till stor del tycks vara villkorad med att man inte missbrukar.

I diskursen kring kvinnomisshandel har framförallt framhållits att våldet kan drabba vilken kvinna som helst. Detta har skett på bekostnad av att utsattheten bland vissa grupper kommit i skymundan. På senare tid har dock utsattheten bland olika grupper uppmärksammats i större utsträckning, t.ex. våld i samkönade relationer, våld mot äldre, våld mot funktionshindrade och våld mot kvinnor i missbruk. Förhoppningsvis kommer denna politiska uppmärksamhet leda till att insatser i större utsträckning görs tillgänglig även för dessa grupper. Lagändringen i SoL kan vara ett litet steg i rätt riktning.

Det skulle vara av intresse att genomföra en liknande studie om ett par år för att undersöka om lagändringen och den ökade politiska uppmärksamheten inneburit några förändringar i socialtjänstens verksamhet. Vi ser det också som relevant att göra en mer storskalig studie på området där fler delar av socialtjänsten ingår, samt fler kommuner för att få en mer övergripande bild av situationen.

8. Referenser

- Ahrne, G., Roman, C., Franzén, M. (2003) *Det sociala landskapet – En sociologisk beskrivning av Sverige från 1950-talet till början av 2000-talet*. Göteborg: Bokförlaget Korpen
- Bender, C. & Holmberg, C. (2001) *När var och en sköter sitt... - Hur ser stöd och hjälp ut till misshandlade kvinnor i kommuner utan kvinnojour?* Stockholm: Sköndalsinstitutets forskningsavdelning
- Björk, E-K. (2004) *Narkotikamissbrukande kvinnors utsatthet för brott- en intervjustudie om tiden i missbruk*. C-uppsats. Stockholm: Kriminologiska Institutionen, Stockholms Universitet
- BRÅ, Grov kvinnofridskränkning - en kartläggning, Rapport 2000:11 Stockholm: Fritzes 2000
- Christie, N. (2001) "Det idealiska offret" i *Det motspänstiga offret*. Åkerström, M & Sahlin, I (red.) Lund: Studentlitteratur
- Fraser, N. (1989) *Unruly Practices: Power, Discourse and Gender in Contemporary Social Theory* Cambridge: Polity press
- Halvorsen, K. (1992) *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur
- Holmberg, C. (2000) *Aspekter på kvinnosynen i missbruksbehandling - Empiriska exempel och teoretiska funderingar*. Stockholm: Sköndalsinstitutets forskningsavdelning
- Holmberg, C. & Bender, C (2003) "Det är något speciellt med den här frågan"- *Om det lokalpolitiska samtalet om mäns våld mot kvinnor*. Umeå: Brottsoffermyndigheten
- Holmberg, C. Smirthwaite, G. & Nilsson, A. (2005) *Mäns våld mot missbrukande kvinnor - ett kvinnofridsbrott bland andra*. Rapport 8, 2005 Stockholm: Mobilisering mot narkotika
- Jarnling, P. (2004) *Om våldsutsatta, missbrukande kvinnors situation – Undersökning av erfarenheter och arbetssätt på kvinnojourer respektive behandlingshem för missbrukare*. Stockholm: Rapport från alla kvinnors hus
- Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Laanemets, L. (2002) *Skapande av femininitet: om kvinnor i missbruksbehandling*. Lund: Socialhögskolan, Lunds Universitet
- Lander, I. (2003) *Den flygande maran - En studie om åtta narkotikabrukandekvinnor i Stockholm*. Avhandlingsserie nr 11, Stockholm: Kriminologiska Institutionen, Stockholms universitet
- Nilsson, A (2005) *Marginaliserade kvinnors utsatthet för brott*. D-uppsats, Stockholm: Kriminologiska Institutionen, Stockholms Universitet

Prop.2006/07:38 *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*. Stockholm:
Socialdepartementet

Skr. 2007/08:39 *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer* Regeringens skrivelse, Stockholm

SOU 2004:117 *Nytt nationellt kunskapscentrum- ombildning av RKC. Betänkande av utredningen om ombildning av Rikskvinnocentrum*, Stockholm

Trulsson, K (2003) *Konturer av ett kvinnligt fält- Om missbrukande kvinnors möten i familjeliv och behandling*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet

Världens sämsta brottsoffer: om mäns våld mot missbrukande kvinnor och psykiskt funktionshindrade kvinnor, Stockholm: Näringsdepartementet, Nationellt råd för kvinnofrid, 2003

Winther Jørgensen, M & Phillips, L (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

Elektroniska källor

BRÅ: http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&id=12&module_instance=4
Hämtat: 2008-03-02

9. Bilaga

Enkät till missbruksenheter inom region Nordväst - kvinnor med missbruksproblem, utsatta för våld

I frågorna som följer angående utsatthet för våld så avses här fysisk misshandel och/eller sexuella övergrepp. Vi efterfrågar både våld i nära relationer (mellan partners, makar eller andra familjemedlemmar) och våld i "icke -nära" relationer (bekant eller obekant).

I vilken kommun arbetar Du: _____

Vilken position/funktion har Du på Din arbetsplats: _____

1) Hur många kvinnor med känt missbruk (alkohol och/eller narkotika) har Er enhet haft kontakt med under 2007? _____

2) Hur många av dessa har varit utsatta/är utsatta för våld som Ni har kännedom om?

- Antal dokumenterade fall (notering om våld skall framgå i akt/journal): _____
- Antal fall där vetskap om utsatthet för våld finns men där dokumentation saknas: _____

2a) Hur får ni kännedom om att kvinnorna är/har varit utsatta för våld?

- Kvinnan berättar själv
- Anhörig
- Polis
- Sjukvård
- Annat: _____

2b) Hur får Ni *vanligast* kännedom om att kvinnorna är utsatta för våld? _____

2c) Hur vanligt är det att kvinnor med missbruksproblem söker hjälp hos Er på grund av utsatthet för våld?

- Mycket vanligt
- Ganska vanligt
- Ganska ovanligt
- Mycket ovanligt

3) Finns det kvinnor i den här gruppen som Ni *misstänker* är utsatta för våld?

Ja, uppskattat antal: _____

Nej

3a) Om ja, vilken information har bidragit till att Ni misstänker det? _____

4) Frågar Ni kvinnor som har missbruksproblem om de är utsatta för våld?

Ja

Nej

4a) Om Ja - när, i vilka situationer ställer Ni den frågan? _____

4b) Om Nej – Varför inte? _____

5) Vad erbjuder Er kommun för insatser åt kvinnor generellt som varit/är utsatta för våld? _____

5a) Finns det någon typ av insatser som kvinnor på grund av sitt missbruk inte kan erbjudas _____

6) Under 2007 infördes en ändring i 5 kap, 11§ SoL vilken medförde en skärpning av socialnämndens ansvar gentemot kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående. Har denna ändring i lagen uppmärksammats på Er arbetsplats?

Ja

Nej

6a) Har lagändringen inneburit någon förändring i Er verksamhet?

Ja

Nej

6b) Om *Ja* - hur/på vilket sätt? _____

7) Finns det några insatser som Ni skulle vilja erbjuda missbrukande kvinnor, utsatta för våld, men som Ni för närvarande inte har möjlighet till (p.g.a resursbegränsningar, kunskaps – eller kompetensbegränsningar)? _____

Tack för Din medverkan!